

FELSEFE

Metin Bobarođlu

Platon'dan günümüze insanı felsefe yapmaya yönelten şey, onun kendisini bir aradurum içerisinde görmüş olmasıdır. İnsan kendisini çevreleyen doğa ile kendisini aşan sonsuzluk (Tanrı) arasında kalmıştır. İnsanın bu arada kalmışlığı, Platon ve Aristoteles'ten beri hep bir şaşkınlık ve merak konusu olmuştur. Bu merak, nesne, olgu, olay ve evren bilmececi karşısında olduğu kadar, insanın kendi iç dünyası için de duyulmuştur.

Felsefe tarihini oluşturan olumlu olumsuz tüm çözüm denemeleri, hep bu arada kalmışlığı kavramaya yöneliktir. Bu temel durumdan hareketle pek çok felsefi sav ileri sürülmüş ve çeşitli düşünce disiplinleri oluşmuştur.

Felsefe, insan kültürünün kökenlerinde yer alan ve onunla birlikte ortaya çıkmış bir olgu ya da görüngü (fenomen) değildir. Oldukça geç dönemlerde ortaya çıkmış ve insan kültürüne sonradan katılmıştır.

Bir başka deyişle felsefe; insan kültürünün belli bir aşamasında, insanın kendisini, evreni, içinde yaşadığı çevreyi bilmek ve anlamak için duyduğu gereksinimi karşılamak üzere başvurulan bir düşünme ve yansıma (refleksiyon) olarak ortaya çıkmıştır.

Var olanların varlığı, anlamı ve nedeni üzerine sorularla başlamış, önceleri dinin ve söylencelerin (mitos) yanıtladığı bu sorular, eleştirel bir düşünce ve gözlemin konusu yapılmış felsefe doğmuştur.

Felsefe sözcüğü Grekçe kökenlidir ve asıl anlamlarını günlük (pratik) yaşamda bulan iki sözcükten oluşur.

· *Sophia*, her şeyden önce beceri, yapabilme gücü ve zekâ anlamlarına gelir. Onun taşıdığı bilme ve bilgelik anlamları ikincildir.

Greklere "*Sophos*"dan ilk anladıkları şey beceri ve iktidar sahibi kişidir. *Sophist* öncelikle yaşam deneyimi olan yetkin kişi demektir ve giderek bilge kişi anlamını da kazanmıştır.

· *Philos* ise, dost, arkadaş, seven demektir.

· Birleşik olarak da *Philosoph* (filo-zof), öncelikle deneyimli olmaya istekli, sonra da (yapabilmek için) bilmeye sevgi ve ilgi duyan kişidir.

· Düşünce hareketi eş deyişle Felsefe "*Philo-Sophia*", günümüzde Bilgi severlik, Bilgelik sevgisi ve Bilgi dostluğu olarak da kullanılmaktadır.

İlkçağda felsefe; insanın içinde yaşadığı dünya üzerine oluşturduğu düşünceleri ve edindiği bilgiyi dile getirmektedir.

Antikçağ'da felsefe:

Sokrates'e göre; Neleri bilmediğini bilmektir.

Plato'ya göre; Doğruyu bulma yolunda düşünsel çalışma demektir.

Aristoteles'e göre; İlkeler ya da ilk nedenler bilimdir.

Epikür'e göre; Yaşam bilimdir. Mutlu bir yaşam sağlamak için tasarlanmış eylemsel bir sistemdir.

Ortaçağ'da felsefe:

St. Augustinus'a göre; Tanrıyı bilmektir. Gerçek felsefe ile gerçek din özdeştir.

Skolastik'lere göre; Felsefe, akılla dogma arasındaki uygunluğun tanıtılmasıdır.

Bu çağda felsefe Tanrıbilim niteliğindedir.

Yeniçağ'da felsefe:

Bruno'ya göre; Felsefenin görevi doğayı bilmektir.

Bacon'a göre; Deney ve gözleme dayanan veriler üzerine düşünmektir.

Descartes için; Felsefe bir bilimdir ve onu kesin bir bilim haline getirmek için geometrik yöntemi metafiziğe uygulamak gerekir.

Leibniz'e göre; Gerçekte doğru olanı anlamaktır.

I.Kant'a göre; Bilginin nasıl olanaklı olabileceğini öğretmektir.

Hegel'de ise; Felsefe, düşüncenin kendi karşıtları ile çelişerek ilerlemesinin bilimidir.

Çağımızda diyalektik görüş felsefeyi tamamen bilimselleştirmiştir.

Artık felsefe yapmak demek, bilimsel veriler üstünde düşünmek ve onlardan kılışsal sonuçlar çıkarmak demektir.

Tasavvuf (gizemcilik):

Doğüstü güçlerin var bulunduğu ve bunlarla ilişki kurulabileceği temeline dayanan dinsel dünya görüşüdür. *Suf* kökünden türetilmiş olup, gönlünü Tanrı Sevgisi ne bağlamak anlamına gelir. Gizemciliğin halka açık dinlerden ayrılığı dinsel amacı, dinsel yöntemlerle karşıtlaşan gizemsel yöntemlerle gerçekleştirmeye çalışmasıdır.

Dinler, Tanrısal yönetime uygun bir yaşamı buyururlar. Gizemcilik ise, Tanrı ile birleşme ve Tanrıya yaşama amacını güder. Amacına ulaşmak için duysal ve ussal olandan çok, sezgi ve sevgi yöntemlerini kullanır.

Coşku, esrime (cezbe), Tanrıya ulaşma ve Tanrı ile birleşme gibi gizemci öğeler, Baküs diniyle ve Orfeuşçuluğun bir reformcusu olan Pythagoras ile felsefeye girmiş, daha sonra da Platonculuk ve Yeni Platonculuk ile biçimlenmiştir.

Sonuç olarak, felsefe, usu esas alır, uslamlama ile çalışır ve bu yolla bilgiye ulaşmayı amaçlar. Tasavvuf ise, bilgiye sezgi, sevgi ve esrime ile ulaşmayı amaçlar ve bunu bir içsel deneyimle gerçekleştirme yöntemlerini oluşturur.

Batı deyiimiyle mistiklik ya da gizemcilik olarak sözü edilen tasavvuf, sırları (mister) yani bilinmeyen, bir başka deyişle akıl ve duyumlarla bilinemeyeni bilmek amacındadır.

Bir başka görüşe göre tasavvuf; yetkinliğin ve bilgeliğin niteliği olan aklü hikmet ile gerçeği bilme yolu, mistiklik ise, içsel deneyimlerle gerçeğe ulaşma yoludur. Bu bağlamda tasavvuf, mistik deney sonuçlarının akılda eş deyişle düşünsel olarak değerlendirilip, kavramlaştırılmasıdır.

Mistisizm, gerçek anlamda en son varlığın ilmi ve en son varlıkla birleşme deneyimidir. Gerçek mistik, Mutlağın bilgisinden söz eden değil, o gerçeğe kavuşandır. Bu kavuşmanın kanıtı da bilmek değil olmak tır. Eş deyişle mistisizm, kuramsal (teorik) değil, eylemseldir (pratik).

Zekânın (entelekt) kavradığı bir şey olmayıp, organik bir yaşam biçimidir. Gerçi bu deneye ait düşünceler, mistiğin dünyasal bilincine geri döndüğü zaman anımsanıp ifade ediliyorsa da, mistik deneyin içinde ve mistik bilinçte herhangi bir düşünce yoktur.

Tarihsel süreçte “gerçeği aramak” yönünde iki yol benimsenmiştir.

- Akıl ve mantık yolu
- Arınma ve aydınlanma yolu

Akıl ve mantık yolu, bir inanç sistemine eş deyişle din ve şeriata bağlanırsa Kelâm ilmi, bağlanmazsa Felsefe olur.

Arınma ve aydınlanma yolu, dine bağlanırsa Tasavvuf, bağlanmazsa İshrak olur.

Mistik yöntemde deney kişiseldir. Kişiyi mutlu ve erdemli kılmayı amaçlasa da üretilen bilgi deneylenebilir ve belgelenebilir olamayacağından öznel (sübjektif)dir.

Bu tür bilgiler, deneyimi yapanlar için gerçek (reel) olsalar da, diğer insanlar için dogmatik önermeler olarak kalacağından giderek inanca dönüşür ve toplumda bölünme ve çatışmalara neden olurlar.

Felsefe kavramı üzerindeki çalışmamıza dönecek olursak, bu kavramın genel ve bağlayıcı bir tanımı olmadığını görüyoruz. Felsefe olarak anlaşılan şeylerin toplamına bakarak da ortak bir tanım verilememiştir. Ancak felsefenin, insanın sonsuz olanı, her şeyin “köklerini ve nedenlerini” kavrama ve elde ettiği her şeyi sorgulama yolunda sürekli bir arayış içinde olma çabası olduğu bilinmektedir.

Bu nedenle felsefe, olup biteni, var olanı ve o var olanı kendine özgü koşulları içinde çözümleyip anlamaya çalışmaktır denebilir. Bu bağlamda Felsefe, varlık, anlam ve ne’lik sorunlarının, eleştirel bir yaklaşımla araştırılmasına ve varılan sonuçların sistemli (dizgeli) bir biçimde ortaya konmasına yönelik düşünce etkinliğidir.

Felsefe, var olan, düşünme ve dil arasındaki ilişkileri ve bu alanların her birini kendince inceler. “Var olan” son derece geniş kuşatımlı olduğundan felsefe her şeyi konu edinir. Her var olan, hangi bağlamda ve boyutta olursa olsun felsefenin konusu olabilir. Eş deyişle, anlamlı olan her şey felsefenin konusudur.

Felsefenin konuları Platondan günümüze kadar hemen hemen aynı kalmıştır. Değişen şey, konulara yaklaşım biçimi ve yöntemidir.

Bir başka söylemle felsefe, anlamlarla uğraşan, ne'liği (bir şeyi, o şey yapan şey) anlamsal boyutta çözümlemeye çalışan bir süreçtir. Felsefe şeylerden yola çıkar, ancak kesinlikle orada kalmaz. O şeyi, o şey yapan şeyin (varlıksal değil artık bu) ne olduğunu, ne'liğini anlam bakımından ortaya koyar, onları anlamlı kılar, oluş biçimini ve sürecini yakalamaya çalışır. Bu bağlamda anlamın ne olduğuna ilişkin her türlü soru, felsefenin sorusudur. Anlamı nedir? Sorusundaki anlam, kavramların anlamıdır. Anlamın ortamı dildir, dildeki sözlerdir, söz düzenleridir. Bir şeyi o şey yapan şey, anlamdır. Ne'liğe ilişkin soru, anlamına ilişkin sorudan başka bir şey değildir.

Felsefe, ne türlü olursa olsun her şeyi konu edindiğine ve var olana bir anlam verme çabası olduğuna göre, anlamın temelini hangi düzlem olduğu büyük bir tartışma konusudur. Anlam nerede varlık kazanır? Anlam nerede temellenir? Anlam var olanda mı? (varlıksal boyut), düşünmede mi? (zihinsel boyut), yoksa dilde midir? Anlamın dayanağı bunlardan hangisidir? Felsefe bu ilişkilerin kesişme noktasında yer alır. Ancak çözümleme sürecinde zaman zaman bu boyutlardan birine ağırlık verildiği görülmektedir. Görüldüğü gibi felsefe, düşünmenin var olanla kurduğu bir tür ilişkidir.

Felsefe, önce aklın sorularına yanıt bulmak, sonra sorun çözmek, daha sonra da etkinlik olarak uğraş vermiştir. Felsefe, bir bakıma sorulara ve sorunlara her dönemde değişik yanıtlar ve çözüm denemeleri ve denemelerin yol açtığı yeni soru ve sorunların topluluğudur. Giderek felsefe kendi kendisini de konu alır ve felsefenin felsefesi ile de uğraşır (yansımali düşünce).

Üretilen düşünceler devirden devire bir süreklilik gösterir, böylece düşünce tarihi oluşur ve her yeni düşünce akımı tarihteki diğer felsefe akımlarına karşı eleştirel olarak kendini ortaya koymak zorunda kalır. Bu da felsefenin tarihselliğini ve bütünselliğini oluşturur. Düşünce hareketi onu üreten filozoftan bağımsızlaşarak felsefeye, bir bilgi ya da düşünce disiplini (düzeni) olarak girer ve diğer düşüncelere bakış açısı kazandırır.

Felsefi düşünüş birleştiricidir (sentetik) ve varlık hakkında birleştirilmiş olan bu bilgiye sistem, felsefe sistemi ya da dizge denir. Felsefe sistemi demek, evreni, varlığı tümüyle açıklamaya çalışan, birleştirilmiş, kendi içinde mantıkça tutarlı olan bir varlık görüşü demektir. Bu bağlamda felsefenin asıl gündemini, var olanın mantığının kavranması oluşturuyor denebilir. Varlığın hemen ardından mantığa verilen önem bunu göstermektedir. Var olanın işleyişinin nasıl bir yapıda olduğu filozofların üzerinde durduğu en önemli konudur.

Kant'a göre, felsefeyi değil, felsefe yapmayı öğrenmek; fikirleri değil, düşünmeyi öğrenmek çalışmanın amacı olmalıdır.

Sonuç olarak felsefe, sürekli bir arayış sorgulama ve eleştirme, doğruları akıl yoluyla bulmaya çalışan, bilgiyi ve bilgeliği elde etmeye yönelik özgür bir çabadır. Felsefe, düşünce yoluyla varlığın yapısallığına ve özüne inmeye çalışan, bilinçli, bilgili ve anlamlı bir yaşamı amaçlayan kişilerin sorunudur ve asla herkesin işi değildir.